

IZLOKSNE, DIALEKTS, VALODA UN IDENTITĀTE SOCIĀLPOLITISKĀ ASPEKTĀ

ESEJA

Alberts Sarkanis

alberts.sarkanis@mfa.gov.lv

Atslēgas vārdi: *dialekts, latgaliešu rakstu valoda, standartvaloda, valodas statuss, identitāte, sociālpolitika*

Izlokšņu, dialektu un valodas savstarpējās saiknes un korelācijas ir skaidrojamas ne tikai lingvistiskā, bet arī sociolingvistiskā un sociālpolitiskā aspektā. Tas ir īpaši būtiski, definējot un raksturojot identitāti. Pēdējā desmitgadē aktivizētas diskusijas par latgaliešu rakstu jeb literārās valodas kategorizāciju, par valodas lietojumu un attīstību. Latgaliešu rakstu valoda, balstīta augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs, ir latviešu valodas paveids. Tā nekad nav tikusi pilnībā standartizēta. Prasībām par latgaliešu rakstu valodas tiesiskā statusa maiņu nav pamatojuma. Valodas politikā nedrīkst ignorēt sociālpolitiskos aspektus.

Pēdējās divās desmitgadēs publiskajā telpā rodami daudzi pārsapņemi par latgaliešu valodu,¹ tās vēsturi un perspektīvu. Viedokļu un diskusiju amplitūda ir plaša — gan lingvistiskā un sociolingvistiskā, gan psiholoģiskā un vēsturiskā, gan tiesiski konstitucionālā², gan politiskā³ aspektā. Valodas lietojums nereti tiek saistīts arī ar ekonomisko aspektu.

Latgalistika baltistikā. Baltu valodniecībā valodu strukturālais izkārtojums ir noteikts nu jau gandrīz pirms diviem simtiem gadu. Pēdējā gadsimta laikā ir panākts vispārējs zinātniskais konsensuss par valodu un to veidojošo vienību — izlokšņu un dialektu — vietu un lomu indoeiropiešu valodu saimē. Ilgā laikā ir panākts, ka divām tautām — lietuviešiem un latviešiem — ir savas nacionālās valstis, ir savas izkoptas, attīstītas un konkurētspējīgas kopnacionālās valodas, kas, būdamas valstiskuma simboli, ir arī valstu valodas. Baltistikas — lituānistikas un letonikas (lat-

vistikas) — materiāli un pētījumi ir vispāratzīti. Tagad arvien redzamāk tiek izcelta vēl viena vajadzīga un atbalstāma pētniecības joma — latgalistika. Vienlaikus, vērojot sabiedriski politiskos procesus un dažu latgalistu apgalvojumus, rodas jautājums — vai nākas pieredzēt līdzšinējā lingvistiskā izkārtojuma revizionismu? Noteikti nē, ja latgalistika tiek skatīta letonikas ietvaros.

Lingvistikas zinātne gadsimtu gaitā ir attīstījusi plašu un precīzu valodniecības terminoloģiju jebkuras valodas saturisko un formālo parādību un procesu apzīmēšanai. Tomēr latgalistikas attīstības kontekstā no jauna ir jāatkārto daži vispārpieņemti lingvistikas jēdzieni, konteksti un to interpretācijas. Tiek apgalvots, ka, "vērtējot latgaliešu valodas potences un noturības iespējas, termina "valoda" un "dialekts" aktualizēšana novērš uzmanību no holistiskas pieejas tēmas analīzē. Tai pašā laikā tēmas sistēmisks tvērums paredz

arī statusa jautājuma iekļaušanu.”⁴ Šāda pieeja tiek balstīta uz atsevišķas valodas pastāvēšanu kā pašu par sevi, nepamatoti noraidot valodas saturu un formas dialektālo satvaru.

Izloksne un dialekts. Ar vārdu “izloksne” latviešu valodniecībā apzīmē vēsturiski un teritoriāli izveidojušos valodas formu viena senā pagasta (kādreiz draudzes) robežās, ko līdz 20. gs. otrajai pusei varēja samērā precīzi noteikt. Mūsdienās izlokšņu robežas ir mazāk izteiktas gan teritoriāli administratīvo pārveidojumu dēļ, gan pašas izlokšņu valodas attīstības (izlokšņu īpatnību zuduma) dēļ par labu kopnacionālai valodai vai, bieži vien, visa dialekta un saskares valodu raksturīgāko īpatnību uzslāņojumam. Tas saistīts tiklab ar izglītības saturu, plašsaziņas sistēmu, kā arī valodas lietotāju intensīvas mobilitātes faktoriem. Tomēr joprojām nosacīti varam runāt par vārkaviešu, preilēniešu, nautrēniešu, balvēniešu u.c. latgaliskajām izloksnēm vai vismaz šo izlokšņu raksturīgāko īpatnību esamību Latvijas novados, kā arī to cilvēku runā, kas nākuši no šiem novadiem, bet dzīvo citur.

Izlokšņu grupas kopums veido dialektu⁵, savukārt viens vai vairāki dialekti veido valodu. No lingvistiskā viedokļa nav striktu kritēriju tam, kad viena cilvēku kopumā lietotā valoda uzskatāma par atsevišķu valodu, izņemot vienu skaidru kritēriju — savstarpējo saprotamību. Ja izloksnes vai dialekti nav savstarpēji brīvi saprotami, tad runātās valodas vairs nav dialekti.⁶ Vienai valodai var būt vairāki dialekti, kam piemīt savstarpējā saprotamība iepretim vidējam, vienojošam dialektam, bet var nebūt savstarpēji saprotami divi attālākie dialekti. Piemēram, dialekts, kas pastāv Šlezvīgā-Holšteinā lielā mērā ir saprotams gan dāņiem, gan vāciešiem, taču ne tik lielā mērā tā valodas paveida lietotājiem, kas ir, piemēram, Štirijā, kaut gan abi valodas paveidi ir vispārpieņemti par vācu valodas dialektiem. Pirms simt un vairāk gadiem līdzīgas bija savstarpējās attiecības starp latviešu valodas augšzemnieku dialekta latgaliskajām izloksnēm un lībiskā dialekta

tāmnieku izloksnēm. Katrai bija pietiekama savstarpējā saprotamība ar vidus dialektu, bet ne savstarpēji. Visas latviešu kopnacionālās valodas vienojošais variants bija uz vidus dialekta pamata kopš 19. gs. vidus nostiprinātā un kopš 20. gs. 20. gadiem funkcionējošā literārā jeb standarta valoda. Viena dialekta atzišana par valodu, vēl jo vairāk — par standartvalodu, ir balstīta sociālos, politiskos un juridiskos, kultūras un vēsturiskos, kā arī dialekta (valodas lietotāju pašnovērtējuma, pašidentifikācijas) apsvērumos.

Reģionālās valodas statuss. Dialekts var iegūt reģionālās valodas statusu, kas ir standartvaloda noteiktā ģeogrāfiskā teritorijā. Parasti tā ir valstī ar federālu administratīvo izkārtojumu. Latvija ir unitāra republika, un federālisma konceptam nav nedz sociālpolitiska, nedz cita pamatojuma. Cenšoties tiesiski noformēt kādu oficiālu statusu latgaliešu valodai, ik pa laikam tiek pausta ideja arī par reģionālās valodas statusu, neņemot vērā latgaliešu valodas jeb augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu atšķirīgās sakarības ar latgaliešu rakstu valodu.⁷ Latgaliešu humanitāro aktīvistu mentori sākotnēji ir piekrituši, tomēr tagad šķiet rezervētāki par šo ceļu. Pirmkārt, dziļajās vai nedziļajās latgaliskajās izloksnēs runā ne tikai Latgales novadu administratīvajās robežās, bet arī kaimiņu novados Vidzemē un arī Sēlijā, kur dziļo sēlisko izlokšņu valoda ir tuva Dienvidlatgales latgaliskajām izloksnēm. Otrkārt, reģionālās valodas statusa jēdziens būtu pretrunā ar Valsts valodas likuma 3. panta 4. daļas formulējumu par latviešu valodas paveidu, jo paveids kā valodā ietilpstoša sastāvdaļa tiesiskā aspektā nevar būt reģionālā valoda. Treškārt, gadsimta gaitā uz citiem Latvijas reģioniem, t.sk. Rīgu, no Latgales izceļojušo latgaliski runājošo skaits, iespējams, pārsniedz Latgalē dzīvojošo skaitu. Tādējādi reģionālās valodas funkcijas neatbilstu reģionālās valodas statusam, neapmierinot aktīvistu valodiskās vēlmes vai pretenzijas to dzīvesvietās. Nav izslēgts, ka šādas vēlmes liek uzstāt uz latgaliešu valodas augstāku normatīvi

tiesisko statusu visā valsts teritorijā un centieniem slēpti iestāties par grozījumiem Valsts valodas likumā, apzināti vai neapzināti ignorējot gan vispārējo valodisko situāciju un latgaliešu valodu ārpus Latgales (dzimtā izloksne saglabāta nepilnīgi, konvergējusi ar vidus dialektu vai praktiski zudusi), gan sociālpolitiskos apsvērumus un konsekvences nacionālā līmenī.

Kopnacionālā valoda un standartvaloda.

Viens no dialektiem sociālekonomisko, kultūras attīstības, politisko procesu, teritoriāli administratīvā izkārtojuma un, galu galā, izglītības sabiedrības daļas prevalējošās vienošanās jeb konvencijas rezultātā kļūst par kopnacionālās valodas pamatu. Latviešu valodā tas bija un ir vidus dialekts. Valodas attīstības un kopšanas gaitā tajā ienāk un tiek pieņemti daudzi kopvalodu veidojošo izlokšņu elementi. Jurists Egils Levits uzsver, ka kopnacionālā valoda konstitucionālā līmenī ir nostiprināta kā valsts valoda un tās nacionāli kulturālā izpausme ir daļa no nācijas un valsts nacionāli kulturālās identitātes.⁸

Valodu provizoriski var raksturot kā saziņas konvencionālu sistēmu⁹ ar noteiktu formu. Valodas nošķīrumā, līdzās lingvistiskiem nosacījumiem, ir svarīgi (dažkārt pat paši svarīgākie) tieši nelingvistiskie nosacījumi. Piemēram, urdu un hindi valodas Pakistānā un Indijā ir savstarpēji saprotamas, tomēr nošķirtas, tāpat kā zviedru, norvēģu un dāņu valodas, ko runā Zviedrijā, Norvēģijā un Dānijā, vai arī čehu un slovāku valodas Čehijā un Slovākijā. Minētajos nošķīrumos galvenā loma ir vēsturiski valstiskajam vai administratīvi teritoriālajam, t.sk. federālajam nosacījumam ar vairākiem pakārtotiem nosacījumiem, kas saistīti ar nacionāli kulturālo identitāti.

Valodas pētījumos ir svarīgi arī citu sociālo zinātņu dati un atzinumi. Lingvistu darbos bieži vien maz tiek analizēti valodas sociālpolitiskie aspekti. Iespējams, tā ir apzināta izvairīšanās skart un atzīt politisko aspektu, it kā saglabājot "tīrā lingvista statusu" un nosacītu neitralitāti sabiedrības politiskās attīstības vērtējumos.

Latviešu lingvistiskajā tradīcijā nevar likt vienlīdzības zīmi starp "rakstu valoda" un "literārā valoda". Palielot tikai lingvistisko terminu izpratnes robežas, terminu vienlīdzība, ņemot vērā vārda "literārs" etimoloģiju,¹⁰ ir pieņemama.¹¹ Šo abu apzīmējumu paralēls lietojums publikācijās ir izplatīts. Tomēr ne visa valoda, kurā kaut kas ir rakstīts un drukāts, kas nomināli vai etimoloģiski saucams par literāru tekstu, ir izkopta jeb kultivēta, normēta jeb standartizēta. Tā plašākā sabiedriskā kontekstā rodas manipulācijas ar jēdzieniem un to nozīmi. Bez valodnieciskām zināšanām, humanitāro zinātņu pieredzes vai vienkārši pietiekamas izglītības cilvēki neatšķir vai neizprot terminus "izloksne" un "dialekts". Tāpat kā neiedziļinās apzīmējumā "latgaliešu literārā valoda", kas tiek pielīdzināts vispārzināmajam jēdzienam "latviešu literārā valoda", ar ko savukārt nepārprotami tiek saprasta "latviešu standarta valoda". Pēdējā laikā, savijot šīs kopsakarības sociālpolitiski, apgalvojumi ievirzās līdz it kā valstī aktīvi pastāvošas un attīstāmas diglosijas konceptam. Pie tam, tādas diglosijas, kas skar konstitucionāli tiesisko satvaru, eventuāli paredzot Satversmes un Valsts valodas likuma maiņu.

Kopnacionālā (oficiālā, valsts) valoda tiek saukta arī par standarta valodu, piemēram, *Standard English*, *standardní angličtina*, *podstawowy angielski*, *Standaard Engels*, *Standart Englisch*. Uz latviešu valodu šis termins joprojām nav plaši attiecināts, jo šādā nozīmē tiek lietots apzīmējums "latviešu literārā valoda".

Ir vairākas valodas standartizācijas definīcijas. Klasisku versiju izteicis Einars Hogens (*Einar Haugen*), kas viena valodas varianta standartizācijas procesu redz četrās pakāpēs: 1) standartizācijai pakļaujamā varianta, piemēram, dialekta izvēle, 2) šī varianta kodifikācija standartizētos tekstos (gramatikās, tekstu krājumos utt.), 3) jaunā standarta īstenošana noteiktās regulējošās jomās (izglītības sistēmā, oficiālos dokumentos utt.), 4) standartvarianta pilnveidošana un lietošana plašā

spektrā (literatūrā, teātrī, plašsaziņā utt.).¹² Turpinot Hogena definējumu, var precizēt būtiski nepieciešamos standarta (literārās) valodas raksturojumus.¹³ Valodai ir 1) standartizēta un aprobēta ortogrāfija, leksiskais korpuss (vārdu krājums), gramatika, fonētika; 2) normas definējoša lingvistiska institūcija; 3) tiesiskais un konstitucionālais statuss; 4) efektīvs lietojums publiskā sfērā (likumdošanā, tiesvedībā, administrācijā, skolās); 6) literārais kanons; 7) lietotāju skaits; 8) popularitāte un sabiedrības akcepts; 9) lietojums plašsaziņā. Latgaliešu valodai šķietami piemīt visi četri Hogena minētie nosacījumi, taču ne pilnībā. Kodifikācijai (standartizācijai) ir bijusi pakļauta latgaliešu rakstu forma un tikai daļēji leksika. Latgaliešu valodas fonētika, sintakse, stilistika un arī leksika kā vienots korpuss virsdialektālā līmenī sistēmiski nekad nav ticis standartizēts. Bez tam, nav normas definējošās lingvistiskās institūcijas, runātās valodas nenormētības dēļ ir ierobežots lietojums publiskajā sfērā, strīdīgs ir sabiedrības (ne)akcepts eksistējošās valodas formas (dažādu izlokšņu) plašākam lietojumam. Daļēji standartizētai valodai nav bijis pamata īstēties nedz valsts, nedz reģiona administratīvajā un juridiskajā jomā.

Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas Latgaliešu ortogrāfijas apakškomisijas 2007. g. apstiprinātie “Latgaliešu pareizrakstības noteikumi”¹⁴ ir tikai Hogena otrās pakāpes (kodifikācijas) precizējumi, kas ļauj īstēties valodas precīzāku lietojumu tās rakstu formā kultūras un izglītības vajadzībām. Pie tam, paralēli pastāv arī Pētera Stroda 1929. g. pareizrakstības noteikumi, kas tradicionāli tika un tiek izmantoti katoļu baznīcas izdevumos un citās publikācijās. Mutvārdu saziņā tiek lietota katram individuālam konkrētā izloksne, ja tā vairāk vai mazāk pārmantota no senāk izloksnē runājošiem vecākiem, vai arī individuāls valodisks veidojums ar dažādu valodas līmeņu sajaukumu. Tādējādi, lai arī pāris standarta raksturojumi latgaliešu valodai patiesi piemīt, tomēr

nav pamata apgalvot, ka pastāv latgaliešu standarta valoda.

Makrovaloda un mikrosistēmas. Apšaubāmas ir konceptuālās spekulācijas par latviešu valodu kā vienu makrovalodu ar tajā esošām divām mikrosistēmām — latviešu literārā valoda un latgaliešu rakstu jeb literārā valoda.¹⁵ “Latgaliešu literārās valodas” konceptu “latgaliešu valodas standarta nozīmē”, to saistot ar viedokli par latgaliešu valodas kā atsevišķas austrumbaltu valodas konceptu, daži zinātnieki intensīvāk uztur kopš 2008. g. pirmās starptautiskās latgalistikas konferences Sanktpēterburgā,¹⁶ kad programmatiski tika ieteikts lietot apzīmējumu “latgaliešu literārā valoda” un izveidot oficiālu Latgaliešu literārās valodas komisiju.¹⁷ Šajā konferencē tika apgalvots, ka Latvijā latgaliešu valoda kopā ar latviešu valodu pretendē uz diglosijas situāciju Latgalē.¹⁸ Lai panāktu oficiāli funkcionējošu diglosijas situāciju, *de facto* centieni ir vērsti, lai panāktu “otrājai” valodai, pirmkārt, valodas standarta statusu, un, otrkārt, tiesisko oficiāluma statusu.¹⁹ Arī turpmākajās konferencēs un publikācijās tiek uzturēta nostādne par latgaliešu literāro valodu tās standarta nozīmē. Lai celtu latgaliešu valodas (*de facto* — runāto izlokšņu) prestižu, “kai viens nu pamata mierķu — ir vajadzēgs styngrs atbolsts latgalīšu volūdys lītuojumam sabīdreibys prestižajuos sferuos”.²⁰ Joprojām paliek jautājums: kurai runātās latgaliešu valodas formai šāds prestižs būtu jāceļ?

Tiesiskā aspektā latgaliešu valoda ir definēta Valsts valodas likuma 3. panta 4. daļā: “Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību”. Ņemot vērā to, ka likumus pieņem un tie stājas spēkā uz plašas tautas politiskās pārstāvības vienošanās pamata, šāda tiesiskā norma Valsts valodas likumā ir atzīstama par optimālu un valodas paveida lietošanu neierobežojošu. Tieši otrādi, visa publicistika, literārie darbi, to audiovizuālās formas, kas tapušas latgaliešu rakstu valodā, ir saglabājamas, aizsargājamas

un attīstāmas (pilnveidojamas, radāmas no jauna), tātad arī lietojamas atbilstoši sabiedrības interesēm un vajadzībām.

Ne lingvistiski, ne sociālpolitiski nav pamata valodas paveidu jēdzieniski attiecināt uz visu valodu, vēl jo vairāk — uz oficiālo jeb valsts valodu.²¹ Tiesiskajās normās jēdziena “latviešu valoda” lietojums literārās jeb standartvalodas nozīmē un sabiedrību un valsti vienojošas funkcijas un juridiskas pārvaldības instrumenta izpratnē nav interpretējams tā, kas tas būtu vienlīdz attiecināms arī uz latgaliešu valodu kā latviešu valodas paveidu.

Valoda un politika. Pēdējā laikā vairāki valodnieki un ne-valodnieki ir paužuši un aizstāvējuši uzskatu, ka latgaliešu valoda ir atsevišķa trešā dzīvā baltu valoda, latgalieši nav gluži latvieši, latgaliešiem ir sava nacionālā identitāte, kas ne tikai saglabājama, bet arī attīstāma.²² Līdz ar to, pašsaprotams ir jautājums: kāda ir *motivācija*, *mērķis* un *sasniedzamais rezultāts* šādu nostādņu paudējiem? Atbilde acīm redzami nav vienkārša.

Nav pamata apšaubīt latgaliešu valodas jeb augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu vietu latviešu valodas sistēmā. Tā to ir skaidrojuši baltu valodu pētniecības klasiķi Latvijā, Lietuvā un citur pasaulē. Nedaudzie filologi un sabiedriskie darbinieki, kas atbalsta tēzi, ka latgaliešu valoda ir atsevišķa, cita nekā latviešu valoda, un tai nepieciešams kāds īpašs statuss, publiski izvairās paust formulējumu “trešā dzīvā baltu valoda”. Šo lingvistisko tiešo un netiešo uzmundrinājumu par valodas sakņu “jauno” interpretāciju skaļi izmanto, pirmkārt, politikā angažētas personas ar noteiktiem politiskiem vēstījumiem, kam primāri ir apgalvojumi un individuāla pārlicība, spekulatīvi piemērotas zināšanas, nevis korekta argumentācija. Otrkārt, to izmanto arī patiesi patriotiski noskaņoti, inteligenti un darbīgi cilvēki, kas sistēmiskumu un lietu kopsakarības senāk un mūsdienu pasaulē redz lielākoties caur emociju prizmu sava reģiona ietvaros, dažkārt ar pretrunīgu atrunu, ka “tā neesot politika”. Par lingvistis-

kiem un sociolingvistiskiem jautājumiem nav iespējams diskutēt, ja profesionāli valodnieki, filologi slēpjas aiz sava profesionālā širmja, parasti neatklāj un noliedz politisko sasaisti.

Eiropas praksē valodu politikā var atrast līdzības, taču nav identisku situāciju. Katrs gadījums ir atsevišķs tiklab lingvistisko, kā, vēl jo vairāk, sociālekonomisko un politisko aspektu dēļ. Katrs gadījums savā ziņā ir unikāls, un arī valodas politikas risinājumi meklējami individuāli.

Politiskajā diskursā par latgaliešu valodu lielākoties tiek operēts ar diviem galveniem it kā lingvistiskiem postulātiem: 1) latgaliešu valoda ir tā pati agro viduslaiku latgaļu valoda, un 2) tā ir trešā baltu valoda.²³ Šiem postulātiem ir likumsakarīgas konsekvences sabiedrībā. Ar šādiem apgalvojumiem to autori ignorē lingvistikas atziņas, vēsturiskās gramatikas un valodniecības, īpaši baltistikas autoritāšu atzinumus.

Centieni panākt īpašo tiesisko statusu papildus tam, kas ir noteikts Valsts valodas likumā, var būt saistīti ar atsevišķu izglītotu personu un grupu, kas, lai gan publiski sevi politiski nepozicionē, taču intervijās dažkārt atklāj, ka viņu valodisko centienu īstenošanu dažādi atbalsta kāda konkrēta politiska partija vai politiķi. Pozīciju argumentācijā šis fakts jāņem vērā, jo šādas attiecības vairs nenozīmē zinātnisko un sabiedrisko neitralitāti.²⁴

Identitātes apzināšanās. Šī raksta autors ilgu laiku ir strādājis valodniecībā, konkrēti dialektoloģijā, tai skaitā jomā, kas attiecas uz latgalistiku. Tā ir tiesa, ka 20. gs. otrajā pusē bija raksturīga izlokšņu nivelēšana un viendabības uzspiedums. Tas bija gan valsts un sistēmas īstenotas politikas dēļ, gan arī sociālekonomiskās dzīves attīstības dēļ, neatkarīgi no politiskās sistēmas. Paplašinājās cilvēku mobilitāte, komunikācijas līdzekļi un iespējas. Pēdējās desmitgadēs tās ir paplašinājušās vēl daudz kardinālāk. Tas nevar neatstāt ietekmi uz valodas attīstību gan izloksnes, gan dialekta un pat nacionālās kopvalodas līmenī.

Nacionālās identitātes avotu apzināšanās un stiprināšanas nolūkos 20. gs. 80. gadu beigās arvien vairāk uzmanības un darba tika veltīts nacionālās pašapziņas un identitātes stiprināšanai, tostarp visos Latvijas reģionos. Latgale te bija un ir īpaša ar savu izlokšņu valodu, folkloru, tautas mākslu un mūziku, vēsturisko mantojumu, vēsturisko atmiņu. Arī ar esošo realitāti, ka padomju sistēmas īstenotās politikas dēļ bija tiešs apdraudējums vietejai identitātei. Tam pretī varēja stāt novadu jeb reģionālās, nacionālās un valstiskās pašapziņas un identitātes stiprināšana, tostarp izglītības programmās. Šajā ziņā, pirmā, kas iespēju robežās bez deklaratīviem paziņojumiem sāka intensīvi un pašreizējīgi rīkoties, bija folkloras ansambļu un mūziķu kustība kopš 20. gs. 80. gadu mijas. Svētīgu darbu kristīgā un kulturāli reģionālā dimensijā darīja baznīca, atsākdama publicēt "Katōļu Dzeivi". Latvijas televīzijā un radio zinoši un nesavtīgi žurnālisti sāka veidot valodai, kultūrai un nacionālajai dzīvesziņai veltītus raidījumus "Vārds", tad "Latgola" un "Laikagrōmota". Te profesionālas filoloģes un televīzijas raidījumu veidotājas Antas Rugātes nopelni nekad nebūtu par zemu vērtējami. Nav iespējams mainīt sabiedrības uzskatus, pieņēmumus, pieļāvējumus īsā laika posmā. Sabiedrība bija mainīta un mainījusies. Nav iespējams visu vēstures gaitu pagriezt atpakaļ ne apstākļu, ne nosacījumu ziņā, tai skaitā attiecībā uz latgaliešu valodu. Tagad, atjaunotās Latvijas valsts laikā, ir panākts daudz — no valodas paveidu brīvas lietošanas līdz pat tās aizstāvēbai tiesiskā līmenī. Palēnām, pastāvīgi un noteikti ir mainīta izpratne par latviešu valodas dialektālo dažādību, skatījums uz latviešu valodas funkcionēšanu sabiedrībā. Reģionos runātā dzīvā valoda atkal ir atzīta par dabīgu un pastāvēšanai tiesīgu latviešu valodas daļu, kam ir vieta personiskajā un sabiedriskajā ekspozīcijā. Grāmatas un publikācijas, raidījumi un programmas reģionālajās un nacionālajā televīzijā un radio, latgalistikas pētniecība un tās struktūru izveide, folkloras

un mūzikas ansambļu un izpildītāju programmas, dažādotais valodas lietojums kultūras pasākumos ne tikai Latgalē, bet visā valstī ir mērķtiecīgās darbības piemēri. Galu galā tas viss atbilst demokrātijas principam par brīvām iespējām.

Pārsteidzoši ekstrēmi. Nepieciešamību paplašināt latgaliešu valodas lietojumu nereti argumentē, izmantojot vēsturisku sociālekonomisku procesu buķeti kopā ar personīgām psiholoģiskām izjūtām par pāridarījumiem. "Pagājušie simts gadi ir atstājuši zināmu neapmierinātību un aizvainojumu Latgales pusē, bet vajadzētu to saprast. Tas ir jāizstāsta, lai var iet uz priekšu. Žēl, ka daļai likās, ka tas ir pārmetums, spēriens, uzbrukums."²⁵ Kāda mērķa vadītas, nu jau 21. gs., skan "neapmierinātības un aizvainojuma" balsis, skaidri zinot, ka arī pretbalsis var būt līdzīgas? Uz kādu "priekšu" paredzēts iet? Vai tas ir ētiski būt kāda soģa lomā, ja "aizvainotā persona" tajos laikos pati ir bijusi skolotāja vai amatpersona un tāpat "darījusi pāri" citiem?

1917. g. Latgales kongresa pieņemtās rezolūcijas nostādņu aktualizācija 2017. g., turklāt tādā imperatīvu un pretenziju gaisotnē, it kā joprojām būtu 20. gs. sākums, nevis 21. gadsimts. It kā pa vidu nebūtu bijis nedz valsts nodibināšanas, nedz pasaules kara, nedz padomju okupācijas. Šāda nostādne skatāma vai nu kā anahronisms, vai arī populistisks un nacionāli destruktīvs irracionālisms. Neiecietības tonķārtā izteiktus pārmetumus pārnovadniekiem līdz šim raksta autoram nav nācies dzirdēt ne savā dzīves pieredzē Latgalē, ne valodniecisku ekspedīciju laikā. Ko nozīmē 20.–30. gadu sociālekonomisko apstākļu šāda interpretācija 2017. g., aizrunājoties pat par Latgales kolonizāciju?²⁶ Protams, sociālajos tīklos šīs domas rod neiecietīgas, naidīgas atbalsis, adresētas pašu valstij un nācijai. Tās nāk no dažu reģistrētu biedrību un organizāciju biedriem, bez jebkādas reakcijas no pašu biedrību puses. Kāds mērķis ir atbalsu inspirēšanā,

gandrīz vai ortodoksāla latgaliskuma indoktrinēšanā?²⁷ Autors pieļauj, ka tā ir nelāga manipulācija ar sabiedrisko viedokli, izmantojot vēsturisku notikumu selektīvu interpretāciju. Ar pārspīlētiem provokatīviem pārmetumiem arī valstspiederības gandarījums var izrādīties ērkšķains.

Valoda izglītības standartā. Tas, ka Latgalē ir nostiprināta latviešu literārā valoda kā kopnacionālā un valsts valoda un ir vienots izglītības standarts, dažu jaunaktivistu uzskatā tiek interpretēts kā zaudējums, pāridarījums. Pretenzija paplašināt funkcijas daļēji standartizētajai latgaliešu valodai valsts un pašvaldību administratīvajā un juridiskajā jomā nav pieņemama rīcība. Plašākā kontekstā tā ir garīga separātisma stimulācija starp nāciju veidojošas sabiedrības daļām. Apgalvojumi, ka rakstu valodu un mutvārdu izlokšņu formas nevar tikt saglabātas, aizsargātas un atīstītas bez iedomātā tiesiski oficiālā statusa, nepārlicina. Latvija, un vēl jo vairāk Latgale, nav situācijā, ka 95% un vairāk iedzīvotāju būtu pamatnācijas pārstāvji un valstī būtu simtprocentīgs oficiālās valodas lietojums, kā tas ir, piemēram, Polijā vai Čehijā ar to mononacionālo iedzīvotāju sastāvu. Vēl jo aplamāk ir atsaukties uz valodas un dialektu politiku Francijā un Itālijā, ja ignorē šo lielo un pietiekami monolingvālo valstu vispārējo situāciju nacionālās (valsts) valodas politikā. Ja Latvijā joprojām ir milzīgas problēmas sabiedrības lingvistiskajā integrācijā un valsts valoda joprojām atrodas aizsardzības pozīcijās, tad kāds ir sociālpolitiskais pamatojums pieprasīt papildus otru oficiālu valodu pat tikai pašvaldību līmenī? Turklāt, paši entuziasti atzīst, ka labu latgaliešu rakstu pratēju visā valstī ir pārdesmit un pieprasījums pēc rīcības latgaliešu valodas oficializācijā nav visaptverošs. Tiek izteikts priekšlikums "Ir jārada pieprasījums!", — tas jāveicina un jānodrošina valstij, paredzot latgaliešu valodu kā obligātu priekšmetu, nevis kā izvēles priekšmetu, veicot atestācijas par latgaliešu valodas apguvi augstskolās u.tml., lai motivētu cilvēkus ap-

gūt latgaliešu valodu,²⁸ kurai pat lingvistiski nav bijis un nav standarta līmeņa.

Valodas un identitātes atsevišķošana. Latgaliešu valodas kā patstāvīgas valodas statusa ieviešana ar izcilu neatlaidību tiek intensīvi veicināta lielākoties ārzemēs — dažādos iespējamajos izdevumos, datu bāzēs, interneta resursos, starptautisku institūciju materiālos, konferenču materiālos. Tāpēc nav brīnums, ka ārvalstīs tiek uzdoti jautājumi: kas Latvijā notiek ar Latgales reģionu, vai tas virzās uz separātismu? Valoda ir viens no nacionālās identitātes stūrakmeņiem katrai tautai vai tās daļai, un ir divi iespējamie rīcības ceļi. Viens — maksimāli uzsvērt identitātes reālās vai iedomātās atšķirības, ignorējot vai pat noliedzot kopīgo, otrs — primāri saredzēt vienojošo.

Daži aktivisti uzsver, ka Krievijā, Sibīrijā, joprojām pasēs tiek rakstīta 'tautība' *latgalietis (latgalec)*. Šai situācijai ir vēsturiski un juridiski cēloņi. Arī konsekvences: tādā veidā būtu atsevišķi, latviešu tautai nepiederīgi. Pavīd ieskati to kā atdarināšanas vērtu iekļaut arī Latvijas tiesību aktos.²⁹ Vairāk nekā apšaubāmi, ka šādi mudinājumi vestu valsts un visas nācijas stabilitātes virzienā. Ir ejams tikai vienotas valstspiederības koncepta ceļš. Vārdam *latvietis* ir ne tikai etniskā, bet arī valstspiederības nozīme, kas vairumā Eiropas valodu ir izteikts vienā vārdā: *Latvian, Lettisch, Letton, Lettone, Lotysz, Lotyš*. Par to liecina arī pēdējo desmitgažu Latvijas konsulārā pieredze ārvalstīs.

Lingvistisko sistēmu kļūdaina kategorizācija rada tālejošas sociālas un politiskas sekas. Persona, kura neiedziļinās un nepārzina valodiskās kopsakarības, varētu domāt, ka lingvistisko sistēmu kategorizācijai par valodu vai dialektu sabiedrībā nav tiešu sociālu un politisku segu. Taču klasifikācija ir svarīga, un kategorizācijas parametri, kas ir īpaši būtiski mūsdienās, var iekļaut dažādu sabiedrības grupu politisko motivāciju. Nedrīkst ignorēt arī Latvijas ģeopolitisko situāciju. Piemērus, kad etniskuma un reģionālo īpatnību dēļ tiek pieprasīts īpašs valodas

statuss, vēsturē atrodam daudzviet, piemēram, Spānijas, Indijas, Pakistānas reģionos. Pretenzijas uz reģionālas (dialektālas) lingvistiskās sistēmas atsevišķošanu oficiālas vai reģionālas valodas statusā mēdz izteikt un aizstāvēt no konkrētā reģiona nākuši lingvisti jeb, plašākā lokā, filologi vai viņu ietekmēti kolēģi, vai vienkārši tie, kas nevēlas apstrīdēt šādus postulātus, it kā tie viņus neskartu. Tās nav balstītas lingvistisko faktoru kopumā, bet drīzāk ar tiem nesaistītos politiskos iemeslos vai īpašās interesēs, un bieži vien, lūkojot psiholingvistiski, pārspilētās sajūtās par kādas sabiedrības daļas kultūrvēsturisko specifiskumu. Tādējādi lingvistisko sistēmu kategorizācija pastiprina sociālos un ienes politiskos faktorus un spriedzi.

Iekļaujošā identitāte. Personas, grupas vai sabiedrības identitātē cilvēku lietotā valoda ir viens no būtiskākajiem elementiem, jo tas ietver kultūras vērtības, ar ko cilvēks sevi identificē.³⁰ Valstis un teritorijās ar sazarotāku kultūrvēsturisko, t.sk. lingvistisko, reliģijas, ekonomisko mantojumu, persona pieņem un uzsūc galvenās jeb vispārnieciskās kultūras vērtības un, dzīvojot vai dzīvojušam reģionā, arī reģionālās kultūras īpatnības. Tas ir identitātes jautājums. Kolīzijas rodas tad, ja reģionālās sajūtas atsevišķa cilvēku grupa apzināti stāda virs vai ļauj prevalēt pār kopniecālajām. Individū mērķtiecīgs emocionāls spiediens, izmantojot radikālas un emocionālas argumentācijas un apgalvojumus, nevar būt par kritēriju valodas reģionālu paveidu virzīšanai valodas oficiālam statusam. Var atzīt, ka joprojām "valodas politika un plānošana ir nepietiekami pamatota politiskā teorijā, un politikas zinātnieki nepietiekami iedziļinās valodu politikā un plānošanā".³¹ Latgaliešu valodas jautājumu aktualizācija ietver daudz plašāku kultūrvēsturisku un latgaliskās identitātes saglabāšanas un veidošanas kontekstu. Reģionālās identitātes aizstāvji un veicinātāji, nereti faktiski cenšamies atdarināt nācijas vēsturisko pieredzi, meklē veidus un ceļus identitātes

izcelšanai un iekļaušanai nācijas un valsts kultūras identitātē.³²

Pats par sevi saprotams, ka zinātnei nav nacionālo robežu. To var attiecināt arī uz tām humanitāro zinātņu jomām, kas pēta nacionālos resursus — valodu, literatūru, kultūru. Taču vienmēr ir paturama prātā zinātnieka atbildība savas tautas priekšā.

Avoti un piezīmes

¹ Tāpat kā J. Plepa rakstā "Latgaliešu valoda un Satversme" (<http://www.juristavards.lv/doc/238186-latgaliešu-valoda-un-satversme/>), arī šī raksta ietvaros vienkāršības labad tiek lietots vispārīgs apzīmējums "latgaliešu valoda", kas gan nenozīmē, ka ar to tiek domāta patstāvīga, atsevišķa baltu valoda. Lingvistiskā nozīmē ar to tiek saprasts latviešu valodas augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu kopums. Apzīmējums tiek lietots līdzīgā konotācijā ar formulējumiem "kurzemnieku valoda", "vidzemnieku valoda" u.tml. 20. gs. pirmajā pusē publicistikā un oficiālajos tekstos, t.sk. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammās, bieži lietotais apzīmējums "latgaliešu izlokšne" mūsdienā lingvistiskajā terminoloģijā vairs netiek lietots, jo ar izlokšni apzīmē šaurāku vēsturiski veidojušos valodas formu viena pagasta, tolaik draudzes robežās. Latgalisko izlokšņu kopuma pakāpeniski semikodificētais variants ir veidojis "latgaliešu rakstu valodu", kurā tika un tiek publicēti latgaliskie teksti.

Oksfordas vārdnīcā sniegtā "valodas" definīcija ietver divus vispārējus aspektus: 1) cilvēku runas vai rakstu saziņas metode, kas sastāv no vārdu strukturāla un konvencionāla lietojuma; 2) saziņas sistēma, ko lieto noteikta valsts vai sabiedrība (*Oxford Dictionary: Definition of Language*. <http://oxforddictionaries.com/definition/english/language>). Pēc Oksfordas vārdnīcas, "dialekts" ir valodas īpašs veids, kas raksturīgs kādam specifiskam reģionam vai sociālai grupai (*Oxford Dictionary: Definition of dialect*. <http://oxforddictionaries.com/definition/english/dialect>). Acīmredzot dialekta definīcija ir precizējama kā lingvistiska sistēma, kas nav

- sasniegusi valodas sociolingvistisko kategoriju, un tā ir paralēla citai tās pašas valodas lingvistiskai sistēmai (dialektam).
- ² Sk., piem., rakstus izdevumā *Jurista Vārds*, 2011. g. 25. oktobris, Nr. 43 (690).
- ³ Publikācijās, intervijās parasti netiek minēts, ka viedoklim un interpretācijai ir politiskais aspekts, taču izklāsts *per se* to parāda.
- ⁴ Lazdiņa S. Latgaliešu valoda: instrumenti erozijas pakāpes noteikšanai un novēršanai. *Ontona Skryndys gramatikai 100. 1. starptautyskuo latgalistikys konference (Sanktpīterburga, 2008. g. 19.–20. septembris)*. Redkol. A. Andronovs, L. Leikuma, I. Šuplinska. Rēzekne: Rēzeknis Augstskola, 2009. 194 lpp. (sk. 42. lpp.). https://www.lu.lv/filol/latgalistica/doc/LKM_1.pdf.
- ⁵ Ar "dialektu" apzīmē valodas paveidu, kas raksturīgs kādā teritorijā lietotai specifiskai valodai (vairāku izlokšņu kopumam) vai kādas sociālās grupas specifiskajai valodai. Šajā rakstā tiek skatīts tikai pirmais valodas paveids.
- ⁶ *Encyclopedia of Linguistics*. Ed. by Philipp Strazny. Vol. I–II. New York: Fitzroy Dearborn, 2005. 1243 pp. (p. 1037).
- ⁷ 2009. g. 17. oktobrī 2. starptautiskajā latgalistikas konferencē tika pieņemta (publicēta novembrī) rezolūcija, kurā definēts, ka, "izvērtējot sociolingvistisko situāciju Latgalē, 2. starptautiskās latgalistikas konferences dalībnieki atzīst, ka latgaliešu valoda atbilst reģionālās valodas statusam, un aicina izstrādāt pasākumu programmu šī statusa apstiprināšanai". 2009. g. 19. novembrī vēstulē nr. 1-18/4761 Latvijas Republikas Tieslietu ministrija rezolūcijā izteikto pretenziju korekti ir noraidījusi. Ir vairāk nekā neparasti, ka starp 62 rezolūciju parakstījušajiem trešdaļa ir konferencē piedalījušies 20 ārzemnieki, pat ne Latvijas valstspiederīgie. To nevar vērtēt par zinātnieku ētisku un politiski korektu rīcību, risinot kādas valsts valodas politikas jautājumus.
- ⁸ Levits E. Par latviešu valodu Satversmes 4. pantā nacionālās valsts kontekstā. <http://www.juristavards.lv/238270-bpar-latviešu-valodub-starversmes-4panta-nacionālas-valsts-konteksta/>.
- ⁹ *The Cambridge Encyclopedia of the Language Sciences*. Ed. by Patrick Colm Hogan. New York: Cambridge University Press, 2011. 1021 pp. (p. 2).
- ¹⁰ No latīņu *lit(t)era* 'burts', *literatura* 'raksti'.
- ¹¹ "Runuodami par dzymtūs Latgolys latvišu volūdu šudiņ, parosti liťojam terminu latgališu roksto volūda, par tū ka myusam runys forma nav normāta, t.i. mes runojam kotrs sovā izlūksnē" un "Latgališu rokstu volūda (latgališu literaruo (rokstu) volūda) piec garuoka puortraukuma Latvejā atsuokuse funkcionēt 20. godu symta 80. godu beiguos". (Stafecka A. *Par mums (myusim) i myusu volūdu*. Cybuļs J., Leikuma L. *Latgališu ābece (lementars)*. Lielvārde, 1992. 7., 9. lpp.)
- ¹² *The Routledge Linguistics Encyclopedia*. Third edition. Ed. by Kirsten Malmkjaer. London, New York: Routledge, 2010. 724 pp. (p. 38).
- ¹³ Sk. <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/standard+language>.
- ¹⁴ Latgaliešu pareizrakstības noteikumi. Latgaliešu pareizraksteibys nūsacejumi. Rīga–Rēzekne: LR Tieslietu ministrijas valsts valodas centrs, 2008. <https://www.lu.lv/filol/latgalistica/doc/LGPNusacejumi.pdf>. Sk. 2017. g. sept., okt.
- ¹⁵ Heina I. Latgaliešu valodas vēstures likloči. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. Nr. 4 (556), 14.04.2017. 15. lpp.
- ¹⁶ Lazdiņa S. Latgaliešu valoda: instrumenti erozijas pakāpes noteikšanai un novēršanai. *Ontona Skryndys gramatikai 100. 1. starptautyskuo latgalistikys konference (Sanktpīterburga, 2008. g. 19.–20. septembris)*. 194 lpp. https://www.lu.lv/filol/latgalistica/doc/LKM_1.pdf. Līdzās Latvijas zinātniecēm S. Lazdiņai, I. Šuplinska, L. Leikumai, latgaliešu kā atsevišķas valodas attīstības un politikas konceptu apcer Krievijas un Baltkrievijas zinātnieki Aleksejs Andronovs un Mikita Suprunčuks.
- ¹⁷ Turpat, 4.–5. lpp.
"Itai volūdai ir na tik rokstu, a i runys forma, i juos obejis ir kūpamys, bolstūtis iz zynuotnisku pietejumu teoretiskajā i viesturiskajā volūdņiceibā, dialektologeajā. Atteisteit rokstu formu bez vajadzēiguos uzmanei-

bys izrunys vacuojumim daudzys aspektys vyspuor nav īspiejams. Kab izagrīzt nu divdūmeiguo termina “rokstu”, īsokoms pluook lītuot apzeimuojumū “latgališu literaruo volūda”. Latgališu volūdys kūpšonys dorba turpynuošonai vysūs volūdys leimiņūs ir vajadzēigs koordinejūšs i konsultatīvs valsts organs — Latgališu literaruos volūdys komiseja..”

¹⁸ Turpat, 43. lpp.

¹⁹ Turpat, 44.–49. lpp.

²⁰ Turpat, 71. lpp.

²¹ “..latgaliešu rakstu valoda ir valsts valodas sastāvdaļa..” Bitāns A. Latgaliešu valoda ir visas Latvijas bagātība. <http://www.lvportals.lv/print.php?id=288868>.

²² Piem., A. Andronova raksts “Voprosy fonetiki latgalijskogo literaturnogo jazyka” (6. starptautiskuo latgalistikys konference “Latgališu školū suokumam Sibīrī — 90”. Programma i referatu tezes. Ačinskys, 2013. goda 19.–25. augusts. Latvejis Universitatis Humanitārūs zynuotņu fakultāte, 2013. 16. lpp.). Tāpat sk.: Lazdiņa S., Marten H. F. Latgalian in Latvia: A Continuous Struggle for Political recognition. *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, Vol. 11, No. 1, 2012, 66–87 (p. 69–69). <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2012/LazdinaMarten.pdf>.

²³ Ar Latgales jaunaktivistu pūlēm latgaliešu kā atsevišķas baltu valodas statuss tiek veicināts un ierakstīts dažādos starptautiskos internetā resursos un datu bāzēs, sk. <http://crubadan.org/languages/ltg>; <https://www.ethnologue.com/language/ltg>; <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php?hl=en&page=atlasmap&iso=ltg>; <https://www.iso.org/standard/39534.html>. Tā ISO 6369-3 reģistrācijas apliecībā 17.07.2009 tiek norādīti arī pozīcijas pamatotāji. Iekļaušana ISO datu bāzē atbilstoši tās kritērijiem ir balstīta galvenokārt uz iesniedzēju uzskatiem, pieņēmumiem (sk. <http://www-01.sil.org/iso639-3/scope.asp#l>): *The linguistic varieties denoted by each of the identifiers in this part of ISO 639 are assumed to be distinct languages and not dialects of other languages, even though for some purposes some users*

may consider a variety listed in this part of ISO 639 to be a “dialect” rather than a “language”. Ir aktivistu grupa, kas līdzās latgaliešu valodai datu bāzēs kā ceturto baltu valodu prezentē lietuviešu valodas žemaišu dialektu (sk. <https://www.ethnologue.com/subgroups/eastern-18>). Nereti starptautiskos resursos latgaliešu valodas statusa veicinātāju lomā aktīvi iesaistījušies arī ārzemnieki, kuru lingvistiskos nopelnus baltistikā, letonikā vai latgalistikā nevar noliegt. Tani pašā laikā būtu jāpieņem, ka valodas konkrēta statusa jautājumi ir katras tautas iekšējā lieta. Pēdējās desmitgades laikā par latgaliešu valodu ir aktivistu sarūpēti apjomīgi ieraksti 35 valodās (sk. https://en.wikipedia.org/wiki/Latgalian_language), pēc tur norādītās klasifikācijas latgaliešu valoda tiek norādīta kā atsevišķa trešā dzīvā (austrom)baltu valoda, kā ceturto minot lietuviešu valodas žemaišu dialektu.

²⁴ Par “pareizo” un “nepareizo” latviskumu, 31.07.2017, intervija ar Lidiju Leikumu LNF izdevumā DDD (<http://fronte.lv/2017/07/par-pareizo-un-nepareizo-latviskumu/>). “Latgolys stunde” nu “Vosorošoņons” par nūvodvuiceibu i latgališu volūdu, 21.08.9017, Latgales radio intervija ar Ilgu Šuplinski, Irēnu Kašu, Lidiju Leikumu (<http://www.lakuga.lv/2017/08/21/latgolys-stunde-nu-vosorošoņons-par-nuvodvuiceibu-i-latgali-su-voludu/>).

²⁵ Bitāns A. Latgaliešu valoda ir visas Latvijas bagātība. <http://www.lvportals.lv/print.php?id=288868>.

²⁶ Manipulatīvi interpretējumi un pārnovadiem vēltīti pārmetumi, līdz pat kolonizācijas jēdzienu cilāšanai, ir intervijā “Par “pareizo” un “nepareizo” latviskumu”. <http://fronte.lv/2017/par-pareizo-un-nepareizo-latviskumu>.

²⁷ Sk. internetā: <http://rianova.narod.ru/nac/latgali.html> un <https://latgola.wordpress.com/politika/>.

²⁸ Bitāns A. Latgaliešu valoda ir visas Latvijas bagātība. <http://www.lvportals.lv/print.php?id=288868>.

²⁹ Tautības nodalīšana kā jaunaktivistu iniciatīvas un spiediena rezultāts izpaudās Latvijas tautas skaitīšanas rezultātos, kur tika jautāts

definēt valodas lietojumu. Vēlākās publikācijas atbildes tika interpretētas kā "latgaliešu skaits".

³⁰ "Language is the ultimate measure of human society. More than any other of life's faculties, it is language that tells us who we are, what we mean and where we are going." (Fischer S. R. *A History of Language*. London: Reaktion Books, 1999. P. 203).

³¹ Diarmait Mac Giolla Chríost. *Language, Identity and Conflict*. London-New York:

Routledge, 2003. P. 1.; Philipson R. Political Science. J. A. Fishman (ed.) *Handbook of Language and Ethnic Identity*. New York and Oxford: Oxford University Press, 1999. Pp. 94–108 (p. 94).

³² Analīzi par to sk.: Krauze M. Latvian Nationalism and the Construction of Latgalian Identity. (http://www.anthro.ox.ac.uk/sites/default/files/anthro/documents/media/jaso6_1_2014_35_60.pdf).

Par autoru

Dr.philol. **Alberts Sarkanis** ir valodnieks un diplomāts. Latvijas vēstnieks Čehijā, Maķedonijā, Kosovā, Bosnijā un Hercegovinā. Raksts veidots uz Letonikas kongresa 2017. g. 16. novembrī Daugavpilī notikušajā plenārsēdē nolasīta referāta pamata.

About the author

Dr.philol. **Alberts Sarkanis** is a linguist and diplomat. He has been Ambassador of Latvia to the Czech Republic, Macedonia, Kosovo, Bosnia and Hercegovina. The article is based on the presentation during the Plenary Session of the Congress of Letonics in Daugavpils on 16 November 2017.

VERNACULAR, DIALECT, LANGUAGE AND IDENTITY IN THE LIGHT OF SOCIOPOLITICS

ESSAY

Alberts Sarkanis

alberts.sarkanis@mfa.gov.lv

Summary

Key words: *dialect, Latgalian written language, standard language, language status, identity, sociopolitics*

The article deals with problems of language use and language categorization and status. Interrelations and correlations between vernaculars (sub-dialects), dialects and languages are due not only from linguistic, but also from sociolinguistic and sociopolitical aspects. This is particularly essential in defining and describing the identity. During the last decade, some discussions are enabled on the categorisation of the Latgalian written or so-called literary language as well as its use and development. Whereas the Latgalian written language based in Latgalian vernaculars of the High Latvian dialect is a variety of Latvian language, it has never been fully standardised. Activists' requests for changes of the legal status of the Latgalian written language are not justified. The sociopolitical aspects of language policy should not be ignored.